

Var det bättre förr?

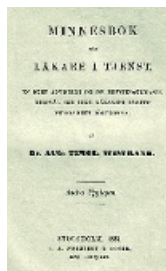
År 1854 utkom den andra upplagan av doktor August Wistrands »Minnesbok för läkare i tjänst«. För oss som klagar över den mångfald byråkrati som vältrats över oss kan det vara trösteriskt att konstatera att det för 150 år sedan kanske ändå inte var så mycket anorlunda. Doktor Wistrand föregriper den kommande socialmedicinen genom att konstatera att det ofelbart skulle vara av synnerlig nytta om den utexaminerade läkaren också någon tid kunde få auskultera i sundhetskollodium för att förstå byråkratin. Han är nämligen »mindre öfvad till embetsman och expeditionskarl, än någon annan klass af statens tjänstemän«.

Detta beror självfallet på att medicin är ett livslångt lärande och doktorn inte kan förväntas vara byråkratiskt kunnig utöver vad den naturvetenskapliga utbildningsdelen kräver av honom. Efter avslutade examina förväntas doktorn på 1850-talet anmäla sig i sundhetskollodium för att där förete sina lärdomsdiplom och avlägga tro-, huldets- och praktici-ed. Sedan kan han börja söka lediga tjänster.

En rad kungliga brev reglerar provinsialläkarens arbetsförhållanden. Han måste alltid anmäla till landshövdingen om han tänker lämna arbetsplatsen. Han skall skyndsamt hjälpa de sjuka utan avseende på social status. Från socialmedicinsk synpunkt skall han följa invånarnas hälsotillstånd i största allmänhet. För detta ändamål skall han »taga noga kännedom om sitt distrikt till dess medicinskt topografiska beskaffenhet, särskilja folklynne och lefnadssätt, allmogens boningshus, dess barns fysiska uppfostran, allmänt brukliga huskurer m m«. Han skall också vara insatt i beskaffenheten av allmogens dryck och födoämnen, särskilt vid hungersnöd eller andra bristtillstånd. Dessutom måste han ta hand om de soldater som lämnas kvar sjuka när »tågande trupper nödgas efter sig lemna sitt manskap«.

Byråkratin fanns alltså redan för 150 år sedan: Efter tjänsteresa skall doktorn till landshövdingen inskicka reseräkningen samt en ämbetsrapport, som innehåller en omständlig redogörelse för hela förrättningen. Ett exemplar av en sådan ämbetsrapport bilägges till stöd för de läkare som saknar byråkratisk fantasi. När läkemedel har bekostats av det allmänna genom den så kallade medicinalfonden måste detta rapporteras; se rapport om fattiga sjuka inom ett hypotetiskt distrikt som fungerar som mall för doktorn (Tabell I).

Skyddskoppsympning är en viktig uppgift, och protokoll skall föras över ympningar, som utförs inte bara av provinsialläkaren utan även av andra vårdkunniga, till exempel barnmorskor (Tabell II).

N:o 4. Summarisk Rapport
om fattige sjuke inom B. distrikt, hvilka erhållit medicinkamenter på medicinalfonden, under första kvartalet af år 1854.

Pneumoni	2.
Lungsot	1.
Gastrisk feber	3.
Frossa	5.
Diarrhé	2.
Blodgång	1.
Bleksot	3.
Skabb	2.
Rymatism	2.
Bensår	3.
Ogoninflammation	1.

B. d. 6 April 1854. 25. W. Provincial-läkare.

TABELL I.
Förteckning över patienter som gratis erhållit läkemedel och varför.

Könssjukdomarna övervakas enligt kungligt cirkulär om åtgärder till förekommande av den veneriska smittans spridande från år 1812. Riskgrupper är upppasserskor, pigor, marketenterskor, kaffekokerskor, månglerskor och krämerskor, som noggrant bör observeras om de anländer till marknader eller dylikt utan att förete behöriga sundhetsbevis. Andra misstänkta smittspridare är »gårdfari-västgöthar, glas- och smidesförare, hantverksgesäller, kringvandrande judar« med flera, som dock kan få tre månaders sundhetspass om de befunnits friska. De som kommer hem från sillfiske måste – av outgrundlig anledning – också visiteras. Hur venerisk smitta sprids i en besättning till sjöss framgår ej av instruktionen.

Beväringar, rekryter och soldater ägnas ett omfattande kapitel liksom »sinnessjukes intagande å hospital«, där prästerskapet är en viktig informationskälla för att fastställa graden av vansinne hos patienterna.

Provinsialläkaren är skyldig att genomföra rättsmedicinska undersökningar, där åtgärderna är av påfallande modernt snitt och noga dokumenteras i protokoll. Doktor Wistrand har dock viss förståelse för att alla provinsialläkare inte är särskilt vana vid att skriva korrekta obduktionsprotokoll, och därför är det tillåtet med ett s k conceptexemplar i avvaktan på expertis för en mera formellt korrekt utformning. Den bilagda mallen nummer 12, obduktionsprotokoll, är en utomordentligt noggrann analys av ett manslik som upplutit i sjön i närheten av kyrkan och »efter föregången rekognition uppgives i listtiden hafva varit torparen W«.

Sjukintyg ägnas tillbörlig uppmärksamhet. Beväringssynglingar kan få frisedlar om de är ofärdiga i kroppen, har lungsot, kraftiga bräck eller dylikt. Mönsterherren får avskeda soldater som »icke äga nog styrka att bära packning eller med färdighet hantera geväret«, vilket utgör en ledstjärna för läkarens bedömning av arbetsförmågan. Den som har haft en hjärnblödning kan få uppskov med sitt fängelsestraff på bröd och vatten, och den som har magbräck kan slippa utdömda straff.

N:o 5. Summarisk Rapport
om skyddskoppsympningen inom H. Distrikt af N. län under loppet af år 1852, upprättad med ledning af inkomne vaccinations-journaler.

N:o	Församling.	Vaccinator.	Med framgång Jmpade	Ånmärkingar.
1	Jönköping . . .	Wingvist . . .	40	Till detta antal kan ägas åskädlige som lifvits vaccinering af läkare och barnmorskor, hvilka ej lemnat någon förteckning.
2	—	Högstöm . . .	16	
3	Widbo	Lindström . . .	12	
4	Frisända	Sjögren	23	Erhöll belöning år 1851.
5	Månarp	Gustafson . . .	17	
6	Öggetorp	Ljungskil . . .	16	Lindriga fall af smittkoppor.
7	Ragberga	Petersson . . .	43	do do
8	Lunda	Hallen	26	do do
9	Grenna	Tagerström . . .	115	Koppor på flere ställen, hvaraf några i landsförsamlingen adidit.
10	Alsike	Eriksen	30	Bekommeras af pastor till belöning.
11	Kåreste	Bäckman	15	Smittkoppor under sederes hufva året bland äldre.
12	Forsum	Weesander	19	
13	Markim	Söderberg	17	Från Skärstad har ingen journal inkommit, emedan vaccineringen vid slutet af 1852 med tiden afgit.
Summa med framgång vaccinerade			421	

TABELL II.
Vaccinationsrapport.

mindre brist på.

Stephan Rössner
professor, Karolinska Universitetssjukhuset Huddinge

LÄS MER Fullständig referenslista
och engelsk sammanfattning
<http://ltarkiv.lakartidningen.se>
Medicinsk kommentar sidan xxx,
xxx och xxx
Serie: xxx (Läkartidningen nr
??/??, ??/??/ och ??/??/)
Kunskapsprov:
www.lakartidningen.se

Redaktör: Gun Berefelt 08-790 34 80
gun.berefelt@lakartidningen.se

Xxxx

Xxx

Xxxx